

COMUNA ZĂBRANI

Denumiri (comună și satele aparținătoare)

Comuna Zăbrani, cu localitățile Zăbrani (alte denumiri: Temeshidegkut, Hidegfo, Hidegkut, Belso-Magyar, Kulso-Magyar, Tothzabrany, Gутtenbrunn), Chesinț (Kezy, Keszi, Lippakeszi), Neudorf (Satu Nou, Naidorf, Novoselo, Temesujfalu).

Coordonate geografice – așezare geografică, hotare

Coordonate geografice: 46°04'14" latitudine nordică; 21°33'18" longitudine estică. Suprafață: aproximativ 11778 ha. Altitudine: 181-217 m. Zăbrani este o comună situată în partea de sud - est a județului Arad, la limită cu județul Timiș, în podișul Lipovei, la intersecția drumurilor județene Arad-Lipova și Timișoara – Lipova, la 26 km de municipiul Arad, 55 km de municipiul Timișoara și 12 km de orașul Lipova. O parte din teritoriul localității se află în bazinul râului Mureș, pe terasa a treia, o câmpie subcolinară, pe dealurile și depresiunile acestuia și pe văile unor mici ape curgătoare. În componența comunei, intră satele Zăbrani (reședință de comună), Chesinț - la o distanță de 4 km și Neudorf – 5 km. La nord teritoriul administrativ al comunei se învecinează cu comuna Păuliș, la sud cu județul Timiș, la vest cu comuna Frumușeni și la est cu orașul Lipova.

Scurt istoric al localității

Săpăturile arheologice din zonă au scos la iveală urme materiale din secolele VIII-VII î. H., aparținând culturii Basarabi. În situl *Pârneava*, pe promontoriu, există urme ale unei așezări dacice din secolul I î. H. Punctul este situat pe marginea unei terase înalte din Dealurile Lipovei. Aici a fost dezvelită o așezare, încadrabilă cronologic în mai multe epoci: paleolitic, sec. I-IV d. H. și Evul Mediu timpuriu (sec. XI-XIII). Cu ocazia cercetărilor a fost dezvelită o groapă din perioada regatului dac (sec. I - începutul sec. II d. H.), din care au fost salvate un număr de fragmente ceramice și un vas întreg.

În partea de est a satului Chesinț se află un șanț mărginit de un dig, care are direcția nord est – sud vest, lung de aproape cinci kilometri. De-a lungul digului, din loc în loc, apar movile, cea mai înaltă fiind „*Hunca*”. Din cele mai vechi timpuri digul a fost denumit „Valul lui Traian”.

În satul **Chesinț**, la punctul „*Pârâul Roșia*”, cercetări arheologice de suprafață au realizat Eugen Pădurean în 1977, 1985, 1986 și 1999. În 2008 Liviu Măruia a efectuat o cercetare de suprafață în 2008, la fel ca Victor Sava, Florin Mărginean și Pascu Hurezan în 2009. Ultimele investigații de suprafață la Chesinț îi aparțin lui Alexandru Berzovan, în 2011. Punctul „*Pârâul Roșia*” este situat în Dealurile Lipovei, mai exact la contactul prelungirilor lor nord-vestice cu zona joasă a luncii Mureșului. Punctul este situat pe un bot de terasă bine profilat, amplasat pe malul estic al pârâului Valea Țiganilor, dominând net zona de luncă joasă a Mureșului, cu circa 10-15 metri diferență de nivel. Situl este puternic afectat de lucrările agricole și de arăturile adânci. Cronologic, situl se încadrează în mai multe epoci: epoca bronzului, prima epocă a fierului, epoca dacică (sec. II î.H. – I d. H.), sec. II-IV d. H. În 1977, Eugen Pădurean semnală aici existența unei fortificații preistorice. A fost descoperit un depozit de arme și unelte, precum și fragmente ceramice, ce datează din perioada regatului dac, probabil de la sfârșitul sec. I d.H. și începutul sec. II.

În satul **Neudorf**, la punctul „*Pârâul Sinicot*”, a efectuat cercetări de suprafață Eugen Pădurean în 2012. Punctul este situat în zona Dealurilor Lipovei, în valea pârâului Sinicot. Din albia pârâului Sinicot au fost salvate câteva fragmente ceramice care aparțin olăriei dacice din sec. I î. H. Este foarte posibil ca așezarea dacică să fi fost localizată undeva în apropiere.

Evul Mediu – primele atestări documentare, evenimente istorice, stăpâni feudali ai satului etc.

Prima mențiune scrisă a localității este din anii 1080-1090, când apare cu numele de Zabran, fiind amplasată în imediata vecinătate a râului Mureș, aparținând comitelui de la Titel. Prima mențiune documentară a Chesințului este din 1169, în 1220 fiind numit „villa Quezy”. Localitatea aparține comitatului Arad, iar în însemnările papale de zeciuială din anii 1332-1337, apare sub numele de „Keszi”. Neudorful este atestat prima dată în perioada 1723-1725, sub titulatura sârbească Novoselo.

O inscripție din 1394 menționează că Zăbreanul a fost dat în arendă magistratului Tottos. În anul 1463, cu numele de Hidegfo, localitatea apare ca proprietate a unei cetăți. Prin donația regală din 1471, regele Matei Corvin trece Zăbraniul în posesia familiei G. Orszoy. În secolul al XV-lea, Chesințul a aparținut familiei nobiliare Parnadi Baki. În 1561 a fost atribuită capitlului de Cenad și marelui latifundiar Vetesi Ianos. După bătălia de la Mohacs, din 1526, regatul Ungariei devine pașalâc, cetatea Timișoarei raia, iar Banatul intră sub stăpânire otomană. În timpul ocupației turcești populația maghiară din zonă dispăre, locul ei fiind luat treptat de populația românească, care în secolul al XVIII-lea schimbă numele localității Keszi, în denumirea actuală, Chesinț. O scurtă perioadă, între 1912 și 1919 poartă numele maghiarizat de „Lippakeszi”.

Într-o parte a hotarului satului Chesinț, numită „Ocop”, se găsesc urme de ziduri, cărămidă, piatră, granit, care conform tradiției orale ar fi urmele unei cetăți turcești.

Din 1561 Zăbraniul apare pe lista de de impozite a comitatului Arad cu numele de Hidegkut. În 1717 o găsim cu numele de Edekut, ca o localitate cu 20 de case, fără a se putea stabili cărei naționalități aparțineau locuitorii ei.

După Pacea de la Pasarowitz, din 1718, Banatul trece sub stăpânirea habsburgică. Curtea de la Viena începe reorganizarea administrativă a provinciei, numindu-l ca guverner pe contele Claudius Florimund de Mercy, feldmareșal de cavalerie în armata imperială. Zona Banatului fiind slab populată, neavând cine să lucreze pământul, se iau măsuri pentru colonizarea acesteia, aici sosind locuitori ai imperiului de diferite naționalități: germani, cehi, slovaci, francezi etc.

În anul 1724, pe un loc cu păduri seculare de foioase, dar și mlaștini, în jurul unui izvor se așează un număr de circa 40-50 de familii, aproximativ 200 de suflete, provenind din diferite regiuni ale Germaniei: Rheinlandpfalz, Schwarzland și mai ales Odenwald. Coloniștii dau noii așezări numele de Guttenbrunn, în traducere „Fântâna bună”, acesta fiind momentul înființării localității Zăbrani de astăzi. Sunt numiți de vecinii lor unguri, români sau slavi „șvabi bănățeni” (în germană Banater Schwaben, în română generic șvabi), fără a fi lămurită cauza pentru care au fost denumiți așa. Majoritatea celor sosiți erau de religie romano-catolică și primeau din partea statului 16 iugăre de teren precum și uneltele necesare cultivării și întreținerii acestuia. Terenurile sunt amenajate prin defrișări și asanarea mlaștinilor, noii veniți construindu-și locuințe (la început bordeie, apoi case făcute din lemn și acoperite cu paie sau trestie), anexe gospodărești, grajduri pentru animale, hambare și șoproane pentru depozitarea uneltelor.

În anul 1726 se aduce din Germania și Austria viță de vie, care se adaptează extrem de bine solului și condițiilor climatice din zonă, devenind cu timpul o cultură foarte productivă și profitabilă. În 1728, dintr-o hartă tipărită din dispoziția guvernatorului de Mercy, reiese că au fost populate cu coloniști 12 localități, printre care se numără, alături de Peciul Nou, Deta sau Pișchia și Guttenbrunn.

Conform tradiției locale, satul Chesinț este așezat pe actuala vatră începând cu secolul al XVIII-lea, în 1735 autoritățile austriece comasând locuitorii așezați în diferite cătune de pe hotarul actual al satului. Aceste părți de hotar poartă și azi numele familiilor care formau acele cătune retrase în desișul pădurilor: Valea Bârzoventilor (fam. Berzovan), Valea Milicoț (fam. Mili), Satul Bătrân, ocupat de Blidărești și Stoenești. Pe văile „Maloseliște”, „Staroseliște”, „Iacunbunar” au locuit în secolele XV-XVI familii de sârbi și muntenegreni de

la sud de Dunăre, refugiați din calea turcilor. La comasare și aceștia au fost aduși la un loc cu românii pe actuala vatră a satului.

În 1735 sosește în Guttenbrunn primul notar, Valiuschi Bonyo, care pune în ordine evidența populației, a animalelor și a terenurilor, fiind consemnată o suprafață totală de 6.915 jugăre. Din nefericire în același an izbucnește o epidemie de ciumă, care se va întinde pe durata a patru ani.

În 1736 se înființează o nouă localitate, **Guttwill**, arondată bisericii din Guttenbrunn, dar aceasta se depopulează în totalitate din cauza războaielor și a epidemiilor. Terenurile foștilor locuitori intră în proprietatea celor din Guttenbrunn în 1749. Acest lucru îi nemulțumește pe locuitorii din Seftin (actualul Păuliș), pentru stingerea litigiului apelându-se la prefectura din Lippa (Lipova), care prin Consiliul Districtual împarte egal terenul. Nemulțumiți sunt de această dată cei din Guttenbrunn, dar printr-o nouă reîmpărțire aceștia primesc mai puțin teren, în ciuda faptului că între timp în localitate au sosit alte 30 de familii. Sosirea de coloniști continuă, astfel că în 1753 alte 17 familii se stabilesc aici. Aceștia li se dau case noi, teren arabil și fânețele locuitorilor români din Zăbrani, actualul cartier Pârneava. Aceștia se adresează instanțelor, iar fânețele le sunt înapoiate.

Dacă între anii 1723-1725, satul Chesinț este însemnat pe harta guvernatorului de Mercy ca „localitate pustie”, pe cea din 1761, localitatea apare din nou sub numele de „Geszing”, locuită de populație de religie ortodoxă.

În anul 1762 sosesc în Guttenbrunn alte 20 de familii. După ce în anul 1763 împărăteasa Maria Tereza emite așa numitul „Patent de colonizare”, în baza căruia li se promitea țăranilor șase ani, iar meseriașilor zece ani scutire de impozite, coloniștii sosesc în număr tot mai mare. În acel an sosesc 25 de familii, iar în 1764 alte 120 de familii.

Așezarea fiind deja suprapopulată, Guttenbrunn obține o mică parte din teritoriul comunei Alioș, numit Gomila Mare, dar noii veniți sunt îndrumați să-și ridice case în Zăbrani „Pârneava”, care se și alipește la Guttenbrunn.

În anul 1765 au plecat din comună un număr de 120 de familii care s-au stabilit la 5 km spre est, între Lippa (Lipova) și Guttenbrunn întemeind o nouă așezare, Neudorf, în traducere „Satul Nou”. Un funcționar de la depozitul de sare din Lipova, Franz Carl Samuel Neumann a promovat noua colonie. În același an reapare epidemia de variolă, care duce la decesul a 106 persoane, iar anul următor numărul victimelor se ridică la 213, existând cazuri când au decedat membrii aceleiași familii. Cei rămași în viață ridică o capelă, pentru a mulțumi lui Dumnezeu că au scăpat cu viață, zidirea acesteia finalizându-se în 20 octombrie, Sfântul Wendelin în calendarul catolic. I se dă numele acestuia, fiind cunoscută în localitate sub numele de „Biserițuț”. Se află la capătul dinspre nord al străzii principale. În acea vreme cimitirul era în jurul bisericii, iar pentru locul de veci se achita o taxă, 10 florini pentru adulți, 4 florini pentru copii, sumele încasate fiind folosite pentru întreținerea bisericii. Coloniștii suferă din cauza exceselor funcționarilor administrativi, care își permit chiar reîmpărțirea pământurilor.

În anul 1781 începe cea de a treia etapă de colonizare, sub domnia lui Iosif al II-lea, an în care circa 60.000 de coloniști dau curs apelului lansat de agenții de recrutare pentru a se stabili în zona Banatului. Tot acum se trece la cartarea terenurilor, organizându-se 58 de sesii întregi (fiecare având 24 de iugăre de pământ arabil, 6 iugăre de fâneță, și 3 iugăre de pășune), 171 de jumătăți de sesii (fiecare cu 12 iugăre de teren arabil, 4 iugăre de fâneță și 2 iugăre de pășune), 88 de sferturi de sesii (fiecare cu 6 iugăre de pământ arabil, 3 iugăre de fâneță și un iugăr de pășune), 1 optime de sesie (3 iugăre pământ arabil, 2 iugăre de fâneță și 1 iugăr de pășune). Termenul „sesie” provine din latinescul „sessio”, fiind denumirea dată în Banat și Ardeal lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent, avea drept de posesiune în schimbul unei rente și care putea fi transmis ereditar. Ca unitate de măsură, un iugăr era egal cu 0,5775 de hectare. Creșterea populației duce și la creșterea

numărului de decese, astfel că în 1782 cimitirul se mută pe actuala locație a cimitirului catolic din comună. În același an frații Elch și Iosif Nevery obțin de la fisc dreptul de a încasa dările datorate statului în Guttenbrunn și Chesinț, dar pierd acest drept pentru că nu depun prețul de cumpărare.

În 1783 comunitatea contribuie cu suma de 700 de guldeni la înzestrarea armatei. Bani sunt depuși la vistieria erarială din Timișoara, pentru ca în 1787 să fie depuși alți 350 de guldeni, drept contribuție patriotică. O nouă donație pentru înzestrarea armatei, tot de 700 de guldeni are loc în 1793, iar în 1797 aceasta este de 400 de guldeni, ca datorie patriotică. În anul 1797, contele Lovasz Zsigmond construiește un castel lângă Neudorf, iar fiul său, Imre, ridică la începutul următorului secol încă un etaj.

Imperiul, aflat în război cu Franța condusă de Napoleon, are nevoie de tot mai multe contribuții în bani și cereale. Drept urmare comuna dă statului 1248 de banițe cu grâu și 17 banițe cu ovăz drept contribuție de război. În anul 1801 localitatea Chesinț este cumpărată de la stat de Lovasz Zsigmond, din Cotveniș, localitate de lângă Arad, moștenită apoi de fiul său, Imre, următoarea moștenitoare fiind fiica acestuia, Amalia, care se căsătorește cu Zelenski Laszlo. Proprietatea revine apoi baronesei Nopcsa Elak, născută contesa Zelenski Matilda. În 17 august 1809 are loc un eveniment important pentru comunitatea din Neudorf, aici sosind arhiducesa Maria Anna Ferdinanda de Habsburg, fiica împăratului Leopold al II-lea. Legenda spune că ea a fugit de o căsătorie impusă, fără a se cunoaște alte detalii. A locuit câteva săptămâni la castelul familiei Lovasz-Zelenski, unde, din păcate, s-a îmbolnăvit de pneumonie și a murit în data de 1 octombrie 1809. În acele vremuri fiind prea complicat ca trupul neînsuflăit să fie transportat până la Viena, în cripta familiei de Habsburg, ea a fost înmormântată sub biserica romano catolică din Neudorf. Fratele ei, împăratul Franz II Joseph Karl, nu a acordat nicio atenție mormântului, spre deosebire de nepotul ei, arhiducele Ferdinand I. Acesta a comandat un monument din marmură albă, care a fost amplasat în sanctuarul bisericii, pe el regăsindu-se, în limba latină, datele arhiducesei.

Datorită războaielor purtate de imperiu, în anul 1812 inflația atinge cote alarmante, moneda oficială guldenul se devalorizează cu patru cincimi, fapt ce duce la sărăcirea populației. În apropierea fostei mori (Hammes) era o vale care delimita comuna veche de cea nouă. După fiecare ploaie aceasta se umplea cu apă, locuitorii trebuind să ocolească pe o mare distanță pentru a trece dintr-o parte în alta. Primarul de atunci, Danius, hotărăște ridicarea unui dig pentru a ușura trecerea. Acesta se construiește, având dimensiunile de trei metri înălțime și șapte metri lățime, cu un stăvilar în amonte, prin care se regulariza debitul apei, evitând astfel inundarea caslor și terenurilor din aval. Digul a fost distrus din păcate în 1970.

În anul 1818 se execută o altă lucrare necesară comunității, ridicarea podului de la capătul străzii Langcasse, în apropierea fostei stațiuni de montă, și a canalului ce trece pe lângă aceasta. În anul 1824 se înființează Societatea de tir „Schutzenkorps”, în care erau primiți numai agricultorii. Membrii acestei asociații aveau o uniformă neagră și purtau o pană la pălărie, iar statutul de membru era o adevărată onoare.

Din nefericire, în 1831-1832 reapare o nouă epidemie de holeră asiatică, care până în 1835 face numeroase victime printre locuitori.

Casele fiind construite din lemn și acoperite cu paie, trestie sau șindrilă sunt foarte expuse incendiilor, unul dintre cele mai devastatoare fiind înregistrat în 20 iulie 1845, când sunt mistuite de foc 26 de case și două hambare pline cu cereale. Rămân fără adăpost 19 familii, paguba fiind estimată la 60.000 de guldeni.

Statul trece la întabularea gratuită a terenurilor, fiecare proprietar primind extras de carte funciară.

Între anii 1846-1884 castelul de la Neudorf este prădat de mai multe ori și parțial distrus. Contele Zelenski îl renovează și se mută din nou în el, aducându-și și un mare număr de servitori maghiari aici. Acest lucru face ca în 1910 în Neudorf să fie și 126 de locuitori

maghiari, pe lângă cei 1033 de germani și 149 de români. Impozitele și taxele sunt foarte mari, fiind încasate din contribuția fiecărui membru al comunității. Primăria achita în 1847 suma de 4.460 de guldeni și diferite cantități de cereale, la care se adăugau munca în natură pentru stat, zecimile pentru magaziile erariale din satul Alioș și zecimile de vin care se dădeau contelui Zelinski, din satul Neudorf. Obligațiile vor fi suprimate în 1849.

Revoluția din 1848-1849 afectează și comuna Guttenbrunn, datorită faptului că luptele dintre armata revoluționară maghiară și trupele imperiale austriece se dau în apropiere, peste Mureș, la Șiria (Vilagos). Locuitorii sunt obligați să pună la dispoziția trupelor alimente, bunuri și să presteze diferite servicii. Chiar dacă luptele se încheie, localitatea trece printr-un alt eveniment nefericit. În ziua de 4 mai 1849 izbucnește un alt incendiu devastator, care mistuie 53 de case împreună cu anexele. Fiind un an secetos, apa era foarte puțină, iar acest lucru explică amploarea incendiului. Demn de menționat este faptul că, în lipsa apei, un localnic, Iacob Zimmer, pune la dispoziția oamenilor întreaga cantitate de vin pe care o avea în pivniță pentru a fi folosită la localizarea și stingerea incendiului.

Anul 1852 este unul de referință pentru localitate, pentru că aici se naște cel mai celebru fiu al satului, scriitorul Adam Muller Guttenbrunn. După ce în 1765 s-a făcut prima numerotare a caselor, în 1853 se face o alta, casa parohială primind numărul 1. Extinderea terenului în extravilan este mereu în atenția comunei, iar în 1858, după doi ani de negocieri cu primăria comunei Păuliș, se cumpără de la aceasta terenul arabil situat lângă râul Mureș, pe malul stâng, numit „La plopi”. În același an, împreună cu vecinii de peste Mureș, din Păuliș și Sâmbăteni, se execută lucrări de regularizare a cursului râului, prevenind astfel inundațiile care pricinuiau mari pagube agricultorilor care aveau terenuri în zonă. Anii cu recolte bune cresc bunăstarea locuitorilor și aduc lucrări importante și în folosul comunității.

În 1862 se acoperă șanțul de scurgere a apei pluviale care pleacă din fața clădirii unde funcționează acum poșta, trece pe sub șosea, pe lângă primărie și școală, coborând până la canalul din vale, o lucrare de anvergură pentru acea vreme. În 1864 se construiește podul de la mijlocul străzii Aradului și canalul ce colectează apele pluviale de pe această stradă și Grund, vârsându-se apoi în canalul ce vine de la fostul canton CFR (pe șoseaua Zăbrani-Arad).

Notabilitățile comunei erau plătite în natură (cereale): notarul, principalul funcționar al localității primea 2.400 kg de grâu, învățătorul director aceeași cantitate, învățătorul 1.300 kg etc. Pentru depozitarea acestora este construită o magazie. În 14 septembrie 1866 are loc un nou incendiu, pe strada principală, care mistuie 10 case, 16 grajduri, anexele acestora dar și casa parohială, din care preotul reușește cu greu să salveze arhiva bisericii. Biserica, din lemn și acoperită cu șindrilă este cuprinsă de flăcări, arzând în întregime. Conducerea comunei începe strângerea de fonduri pentru construirea unei noi biserici. Se cumpără câteva mori pe apă, al căror venit se varsă în fondul bisericii și, în același timp, se confecționează cărămizile necesare zidirii acesteia.

Pentru a trimite scrisori sau colete, locuitorii comunei trebuiau să se deplaseze în satul vecin Alioș, care avea un oficiu poștal. Pentru a se evita aceste deplasări, în anul 1868 se înființează un oficiu și în Guttenbrunn. Un an mai târziu, farmacistul Georg Reimholz deschide prima farmacie din Guttenbrunn, o raritate în mediul rural din acea perioadă.

În 1874 comuna cumpără cârciuma mare și pădurea din vecinătatea acesteia cu suma de 14.000 de guldeni. În 1875 se arată recolte frumoase la cartofi, struguri, porumb și fructe, dar un îngheț din noaptea de 20 spre 21 mai le distruge în proporție de 90 %. În 1878 imperiul este angrenat în războiul din Bosnia, iar comuna Guttenbrunn este obligată să pună la dispoziția armatei patru trăsurile care să efectueze transporturi de trupe, muniții și alimente. Aestatea au plecat din comună în 12 august 1878 și s-au întors în 30 septembrie, același an.

În anul 1879, comerciantul Danius, schimbă casa de lângă biserică cu o alta, de pe strada Lipovei, în cartierul Pârneava. În fosta sa casă se centralizează toate serviciile comunale. Datorită deselor incendii care aveau loc, cetățenii împreună cu oficialii comunei hotărăsc să

înființeze o formație civilă de pompieri, în luna aprilie a anului 1879 luând ființă Reuniunea pompierilor voluntari, formație care a câștigat de-alungul timpului numeroase trofee în competițiile de profil. În această perioadă pe teritoriul comunei era cantonată o companie de husari, iar trei dintre aceștia au intrat într-o noapte în gospodăria unui localnic cu gândul de a fura câteva găște. Au fost surprinși de proprietar, doi au reușit să fugă, dar al treilea a trebuit să lupte ca să scape și l-a ucis pe cel care încerca să-l rețină. A fugit, dar în timpul altercației și-a pierdut pălăria pe care avea inscripționat numele. Datorită acesteia a fost descoperit, arestat și condamnat.

În 1885 izbucnește un incendiu la locuința unui localnic, dar este stins în scurt timp cu ajutorul unei pompe de apă manuale, folosită în premieră după ce a fost cumpărată la expoziția națională de la Budapesta.

În seara zilei de 4 iulie 1897, izbucnește o puternică furtună care doboară crucea de pe turnul bisericii, copaci, pomi fructiferi și smulge acoperișurile mai multor case. În 13 iulie același an, urmare a ploilor torențiale care au loc partea de amonte a râului Mureș, acesta se revarsă inundând o suprafață de 400 de iugăre teren arabil, recolta fiind distrusă în totalitate.

În perioada 1900-1911 au loc o serie de incendii care distrug grajduri, hambare cu grâne și anexe ale gospodăriilor. O situație specială a terenurilor era la Chesinț, doar un sfert aparținând localnicilor. Un sfert aparținea celor din Guttenbrunn, o jumătate contelui Zelenski, din Neudorf, ceea ce a creat nemulțumiri. Din lipsă de pământ cei din Chesinț lucrau în dijmă pe celelalte pământuri sau pe domeniile statului de la Barațca. În anii 1908-1909, aproximativ 140 de tineri erau angajați sau prestau diferite munci în Guttenbrunn sau Neudorf. În anul 1913 se reînființează Reuniunea de tir, care datorită unor neînțelegeri între membrii se desființase în 1901. Noua structură îl are la conducere pe Petru Lukhaup, având și menirea de a continua exercițiile militare cu cei demobilizați. Funcționează până la începerea primului război mondial, în 1914.

În luna iulie 1914, începe prima mare conflagrație mondială. Comuna Guttenbrunn trimite numeroși tineri în armata austro-ungară, iar 103 dintre aceștia (97 de etnici germani și șase români) își pierd viața. În memoria lor, în anul 1924, se ridică în fața școlii primare confesionale un monument având gravat pentru eternitate numele fiecăruia, monument care există și azi. Localitatea Chesinț trimite pe front aproximativ 700 de locuitori, care luptă atât pe frontul de răsărit, în Galiția, cât și pe cel de apus, în Italia, la Piave. Dintre aceștia, 97 cad sub gloanțele inamicului. În 27 iulie 1915, o rupere de nori ridică nivelul apei la viaduct la trei metri, fiind inundate străzile de pe văi, apele distrugând case, grajduri și anexe. Într-un ultim efort de război, autoritățile imperiale adună din biserici clopotele din cupru sau aramă, spre a fi topite, fiind ridicate și cele cinci clopote ale bisericii din Guttenbrunn. În 1918 ia sfârșit primul război mondial, foștii combatanți se întorc acasă, în luna decembrie luând ființă și în comună Sfatul Național Local, care avea menirea de a păstra ordinea și a apăra avutul public și particular.

Din decembrie 1918 până în aprilie 1920 localitatea este ocupată de trupele sârbești, care sunt schimbate de trupele coloniale franceze. Ca urmare a păcii de la Trianon, o mare parte a Banatului (70%) este încorporată statului român. În anul 1921, pe casa în care s-a născut Adam Muller Guttenbrunn este dezvelită o placă comemorativă, în prezența întregii comunități și a numeroși oaspeți din țară și străinătate. Aici, preotul din localitatea Chesinț ține o frumoasă cuvântare care, așa cum afirmă scriitorul, l-a emoționat profund pe Adam Muller Guttenbrunn.

Prin reforma agrară din 1921, contele Zelinski este obligat să cedeze pentru împrumotărirea locuitorilor din Chesinț 300 ha de pământ. Acesta renunță la terenuri mai puțin productive situate lângă păduri. Loturile de împrumotărirea sunt de maximum 1,5 ha.

În 8 februarie 1922, începe o ninsoare ce ține opt zile și opt nopți, formând un strat de zăpadă de o înălțime considerabilă. Încălzirea vremii topește zăpada și produce inundații.

În 15 iunie 1923, are loc o mare solemnitate (parastas) în memoria celor 103 fii ai satului care au căzut în primul război mondial, fiind alocată pentru aceasta suma de 120.000 de lei.

În anul 1924 s-au împlinit 200 de ani de întemeierea localității, în luna septembrie având loc o manifestare grandioasă, la care au fost prezenți invitați din întregul Banat, Germania și Austria. S-a organizat o expoziție la care au participat toate breslele din localitate: comercianți, agricultori (pauri, cum erau numiți) și meseriași, expoziție care a avut un mare succes. Aceasta s-a desfășurat în incinta școlii, acolo unde femeile au făcut un aranjament floral de o mare frumusețe. Evenimentul a avut un mare ecou, contribuind la creșterea faimei localității și a locuitorilor ei. În cinstea jubileului de 200 de ani, Georg Schmalzer Szerntirmai, fiu al satului, scrie și publică prima cronică a localității Guttenbrunn.

Tot în acest an se pensionează notarul I. Geiss, care a condus destinele localității peste două decenii. În locul său este numit Victor Miatovici, care va ocupa această funcție până după cel de-al doilea război mondial.

În anul 1925, în cadrul reformei agrare, comuna Guttenbrunn este împrăștiată cu o pădure comunală din hotarul comunei Lipova, cu o întindere de 1128 iugăre și 319 stânjeni. Pentru pădure comuna a fost debitată cu suma de 2.744.572 lei, achitată în anul financiar 1939-1940 din contribuția locuitorilor. La 1 ianuarie 1926 comuna Guttenbrunn a fost dezlipită de județul Timiș și alipită județului Arad.

În anul 1927 se finalizează lucrările de construcție la clădirea cu etaj unde acum se găsește poșta. Atunci avea ca destinație găzduirea grădiniței, oficiului poștal și a farmaciei. Tot aici își aveau locuințele medicul veterinar al comunei, subnotarul, directoarea grădiniței și dirigintele oficiului poștal. Tot în acest an se face o nouă numerotare a caselor, clădirea în care funcționa primăria devenind numărul 1.

La 1 ianuarie 1930, la dorința locuitorilor, Zăbraniul (actualul cartier Pârneava) a fost alipit la Guttenbrunn. În același an, toate podurile, drumurile și fântânile de pe raza comunei au fost reparate, iar canalul din apropierea stațiunii de montă a fost lărgit pentru a se evita inundarea zonei.

În luna mai a anului 1931, comuna este vizitată de Gheorghe Ionescu Sisești, ministrul agriculturii și domeniilor și Rudolf Brandsch, secretar de stat.

În anul 1932, spre sfârșitul lunii martie, a avut loc o ninsoare abundentă, încât zăpada viscolită a atins și înălțimea de 3-4 metri pe strada Aradului. Topirea bruscă a acesteia a produs mari inundații în comună, la fel ca în întregul județ Arad (atunci a fost inundat și cartierul Micalaca). Chiar dacă locuitorii sunt afectați de criza economică, începută în 1929, în comună au loc lucrări de modernizare, cum ar fi amenajarea în 1933 a canalului subteran de pe strada Lipovei, din actualul cartier Pârneava, pentru scurgerea apei pluviale. Tot în acest an ia ființă primul sindicat din comună, cel al lucrătorilor din comerț.

În anul 1934 s-a înregistrat o toamnă neobișnuit de blândă și frumoasă, care a ținut până aproape la Crăciun, obținându-se două recolte la căpșuni, zmeură și mere. O delegație a comunei, compusă din 21 de persoane, 15 bărbați și șase femei, condusă de primarul din acea vreme, Georg Klotz și doctorul veterinar, Adam Musar, efectuează o vizită în orașul Furth im Odenwald, de unde proveneau majoritatea celor stabiliți aici. Acesta este începutul unei frumoase relații între cele două localități, care dăinuie și azi. Anul următor este rândul celor din Guttenbrunn să fie gazdele unui grup sosit din Germania, care vizitează localitatea și mai multe zone din Banat.

Localitatea este zguduită în același an, 1935, de asasinarea dirigintelui oficiului poștal, Ana Ardelean, care este găsită moartă în incinta oficiului, din casă fiind furată și suma de 9.000 de lei. Autorul crimei și al furtului este descoperit, el fiind Gherasim Bustan, predecesorul victimei la conducerea oficiului, demis pentru o delapidare de 40.000 de lei.

În anul 1938, balustradele de lemn montate în 1887 pe ambele părți ale barajului sunt înlocuite cu altele, din oțel, care rezistă alte câteva zeci de ani.

Norii negri ai războiului se adună, iar comuna va fi prinsă și ea în cea de a doua mare conflagrație mondială. În anul 1939 moare contele Zelinski, fiind înmormântat în cripta bisericii romano-catolice din Neudorf, alături de soție. Din păcate după moartea sa castelul va fi distrus în totalitate, rămânând doar porțiuni din parcul cu arbori rari și exotici. În anii 1939 și 1940, cu ocazia concentrărilor, în localitate sunt încartiruite trupe și detașamente de lucru. Sunt rechiziționați cai și hamuri.

Șvabii din Banat sunt înrolați în armata română, aproximativ 45.000 de combatanți, dar în urma unei înțelegeri între Adolf Hitler și Ion Antonescu, sunt obligați să îmbrace uniforma armatei germane. Vor fi încadrați în Wehrmacht sau în SS, în unitățile de vânători de tancuri. Angajați în cele mai grele bătălii, 25% dintre aceștia, peste 11.000, cad în luptă.

Mulți locuitori din Guttenbrunn sunt în această situație și luptă pe frontul de est, acolo unde cad în lupta împotriva bolșevismului: Ioan Hubertus, Filip Mergl, Iacob Feerch, Matei Schaffer, Gheorghe Schulz. Petru Ivănescu, din armata română, invalid de război, este lăsat la vatră. Din Chesinț, dintre cei înrolați, mulți cad prizonieri în bătălia de la Stalingrad. O parte se înrolează în Divizia „Tudor Vladimirescu” (ex. Gheorghe Giuri, Vasile Reli). Chesințeni luptă și pe frontul de vest, ajungând până în Munții Tatra. Zona Zăbrani – Chesinț – Neudorf va deveni teatru de luptă în toamna anului 1944, atunci când între 14 – 16 septembrie trupele române resping cu succes atacurile unităților maghiare din Divizia 6 Infanterie-Rezervă, în încercarea de a intra în defileul Mureșului. Rezistența românească a dat posibilitatea forțelor sovietice din Armata 53 să se deplaseze nestingherite de-a lungul Văii Mureșului, acestea ajungând la Zăbrani în noaptea de 16/17 septembrie.

Sosirea trupelor sovietice în România înseamnă un nou calvar pentru locuitorii de etnie germană, cum este cazul șvabilor din Banat. O parte dintre aceștia se retrag spre vest, dar alții rămân pe loc.

La jumătatea lunii ianuarie 1945, trupe ale Armatei Roșii și Armatei Române înconjoară localitățile cu etnici germani, de unde sunt ridicați toți bărbații între 16 și 45 de ani și toate femeile între 17 și 35 de ani. Sunt urcați în trenuri de marfă și trimiși în lagăre de muncă în minele, șantierul și exploatarea silvice din Dombass, Karaganda, Urali și Siberia. Din cei 45.000 de deportați, aproximativ 7.500 au murit în Uniunea Sovietică, iar dintre cei care s-au întors acasă în 1951, marea majoritate au decedat pe parcurs afectați de bolile contractate în lagăre: silicoză, antracoză, saturnism, TBC etc.

Șvabii primesc o nouă lovitură prin reforma agrară din 22 mai 1945 inițiată de guvernul Petru Groza, când li se confiscă casele, pământul și atelajele.

În 1951, aproximativ 20.000 de șvabi sunt deportați în Bărăgan. S-a procedat după același tipar, noaptea satele au fost încercuite, de această dată de miliție și securitate, familiile au fost ridicate în totalitate, imbarcate în vagoane de marfă (două familii în fiecare vagon) și debarcați în mijlocul câmpului, la mari distanțe de localități. Și-au încropit bordeie în prima iarnă, apoi case de pământ acoperite cu paie și ulterior cu tablă. Pe parcurs au fost angajați ca zilieri la întreprinderile agricole de stat, săpători, coșai, mecanici sau tractoriști, grădinari sau grăjdari. În 1955, când li s-a permis să se întoarcă acasă, au revenit doar 15.000, restul de 5.000, rămânând pe veci îngropați în pământul Bărăganului.

După terminarea războiului s-au succedat o serie de reforme administrative. În anul 1948 dispar județele, plasele și comunele și iau ființă comitetele provizorii, care se mențin până la 3 Decembrie 1950, când teritoriul țării este împărțit, după model sovietic, în raioane și regiuni. În 1968 au fost desființate raioanele și regiunile și după o nouă reformă administrativă România a fost împărțită din nou în județe.

În anii de mijloc ai secolului trecut Zăbrani, Chesinț și Neudorf se adaptează transformărilor administrative și economice. Din 1954 politica oficială față de șvabi suferă o schimbare. Prin decret casele de locuit le sunt restituite, dar nu și cele ocupate de instituții. Li se permite să intre în Gospodăriile Agricole Colective/CAP-uri, să se angajeze în fabrici și pe

șantiere. Au acces parțial și la studii, în școli, licee sau chiar facultăți. Conform politicii regimului, comuna și satele aparținătoare trec prin transformări. Se asfaltează și se pietruiesc șosele și străzi, se extinde rețeaua de curent electric, se modernizează școlile și căminele culturale, dispensarele umane și veterinare, complexele comerciale, localurile publice.

După liberalizarea din anii 60-70 și relativa prosperitate, anii 80 aduc o degradare accentuată a vieții. Numeroși etnici germani, șvabi sau sași, aleg să se reîntoarcă în vechea patrie a strămoșilor, lucru pe care îl reușesc achitând statului român sume de bani în valută (mărci germane) și renunțând la proprietățile avute, case și pământ. Este și cazul a numeroși locuitori din Zăbrani sau Neudorf. Exodul continuă în masă după evenimentele din 1989, populația de etnie germană reducându-se drastic, de la câteva mii la doar câteva sute în câțiva ani.

După 1989 comuna suferă inerentele transformări în toate domeniile, de la zona agricolă până la cea comercială și a serviciilor, prin revenirea la economia de piață, dar și reforma sistemului școlar și sanitar/veterinar. Extinderea rețelei de telefonie fixă și ulterior a celei mobile, introducerea apei curente, a canalizării, a sistemului de televiziune prin cablu și satelit ridică nivelul de confort al cetățenilor.

Evoluție demografică – structura etnică și confesională

În anul 1730 se face primul recensământ al populației din Guttenbrunn, dar din păcate nu au rămas date despre numărul de locuitori. În 1741 se face un alt recensământ fiind înregistrate un număr de 280 de familii. Numărul locuitorilor crește, ajungând în 1745 la 380 de familii, iar în 1748 la 406 familii. Recensământul populației din 1777 a înregistrat 222 de case cu 1500 de locuitori, 175 dintre aceștia fiind copii de școală. În anul 1846 casa parohială a făcut o numărătoare a caselor, ajungându-se la numărul 342.

An-Număr de locuitori: Zăbrani: 1930-5880 (cu satele aparținătoare, următoarele date ale recensămintelor fiind la nivel de comună), 1956-5645, 1966-5512, 1977-5217, 1992-4373, 2002-4472.

Conform recensământului efectuat în anul 2011, populația comunei Zăbrani se ridică la 4.251 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 4.472 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (94,21%), cu o minoritate de maghiari (1,13%) și una foarte mică de germani. Pentru 3,55% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (80,45%), dar există și minorități de penticostali (8,68%), romano-catolici (3,25%) și greco-catolici (2,45%). Datorită fenomenului de repatriere în Germania, structura etnică a populației în comună se modifică radical după 1990. Iată un raport români/germani de-alungul timpului: în 1930 – 2399 români/3396 germani, în 1956 – 3026/2484, în 1966 – 3189/2201, în 1977 – 3419/1614, în 1992 – 4093/117.

Biserica

Primul preot, Johan Benedictus Rosch, sosește în Guttenbrunn în anul 1729. Acestuia i se construiește o casă în care se oficiau și serviciile religioase. Prin strădania locuitorilor, în 1737 se termină zidirea primei biserici din localitate, la sfințirea căreia ia parte și episcopul de Cenad (cu reședința la Timișoara), Adalbert von Falkenstein, care dăruiește bisericii un potir de argint. În 1739, preotul Rosch se mută într-o altă parohie, în locul său sosind un altul, Josef Valentin. Pentru locuitorii de naționalitate română, greco-catolici, statul ridică o biserică în anul 1771, care există și azi în cartierul Pârneava. A fost reabilitată în anii 2012-2013.

Biserica romano-catolică din Neudorf este ridicată în anul 1771, cu sprijinul contelui Lovasz Zsigmond. În anul 1846, din cauza căldurii excesive, clopotul mare al bisericii romano-catolice se fisurează, reparația lui costând 300 de guldeni. După incendiul din 1866, în care biserica este distrusă în totalitate, în anul 1870 începe construirea noii biserici, o construcție monumentală, care va deveni una dintre cele mai frumoase edificii de acest gen din Banat. Proiectul și lucrările de construcție au fost încredințate arhitectului Brandeis, un fiu

al satului, specializat în acest domeniu. Costul total al lucrării a fost de 60.186,96 de guldeni, o sumă foarte mare, la care statul a contribuit cu 10.000 de guldeni, episcopul Bonnaz din Timișoara cu 2.000 de guldeni, preotul din acea vreme, Dollenz, cu 246,40 de guldeni, iar cetățenii cu 47.940,56 de guldeni. Cum orice construcție de acest fel cere sacrificii, la ridicarea turnului doi muncitori cad de la înălțime și își pierd viața. După finalizarea lucrărilor, în 1872, comuna cumpără cinci clopote noi, iar la 14 septembrie, de Sărbătoarea Sfintei Cruci, în prezența episcopului de Timișoara, are loc sfințirea ei. La eveniment participă întreaga suflare a comunei, notabilități, invitați din țară și din străinătate. Locuitorii și notabilitățile comunei dorind să aibă o biserică frumoasă și pregătită cu cele necesare desfășurării serviciului religios în cele mai bune condiții, cumpără în 1884, din Austria, o orgă, care funcționează și azi. În anul 1913 se restaurează biserica în interior, tot acum montându-se vitraliile, de o mare frumusețe.

În anul 1923 comuna cumpără pentru biserică cinci clopote noi, de la firma „Konig” din Arad, achitând suma de 280.000 de lei. La solemnitatea de ridicare a acestora a participat întreaga suflare a localității în frunte cu episcopul de Timișoara, care înainte de a începe oficierea liturghiei a sfințit clopotele. Ridicarea lor în turnul bisericii s-a desfășurat în bune condiții, până la ridicarea celui mare. Acesta, fiind foarte greu, a rupt frânghia cu care era ridicat și a căzut de la o înălțime apreciabilă, deformându-se fără posibilitatea de a fi reparat. A fost nevoie de achiziționarea unui alt clopot, ceea ce a costat comunitatea o sumă de bani suplimentară. În anul 1928 se reabilitează turnul bisericii, urmând ca un grup de patru tinichigii să înlocuiască tabla de pe turn, crucea și globul pe care se puneau, semnul sfânt. La ridicarea crucii, care avea trei metri înălțime, asista și un grup numeros de privitori, printre care și copii de la școala și grădinița din vecinătatea bisericii. Când crucea, refăcută, a ajuns aproape de vârful turnului, frânghia de la scripete a cedat și crucea a căzut și a ucis un copil de șapte ani care se afla sub scripete. În anul 1934 au loc lucrări la fundația bisericii și de consolidare a pereților prin introducerea unor șuruburi de oțel, lucrare executată de către meșterul lăcătuș Lulay Petru.

La Chesinț, pe vatra veche a satului, la locul numit „La Bisericuță”, exista o veche biserică de lemn, care a fost demolată înainte de anul 1752, atunci când a fost mutată vatra satului. A fost apoi construită actuala biserică de piatră, cu hramul „Sf. Arhangheli”. În anul 1929 mai exista un clopot turnat în 1735, care a aparținut vechii biserici de lemn.

Învățământul

În anul 1741 sosește în localitate primul învățător, Nicolaus Antonius, care înființează școala primară. În anul 1773 în toate satele din Banat care aveau peste 60 de case se construiesc școli din banii statului. În anul 1777 școla din Guttenbrunn era frecventată de 175 de copii, un număr mare pentru acele vremuri. Învățământul era obligatoriu în toate satele din Banat cu populație predominant germană. Iată o situație a numărului de elevi la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX: 1778 – 175 de elevi, 1781 – 71, 1784 – 117, 1788 – 185, 1792 – 157, 1794 – 187, 1802 – 202, 1804/1805 – 188, 1805/1806 – 202, 1806/1807 – 310, 1807/1808 – 375, 1808/1809 – 354, 1809/1810 – 409, 1810/1811 – 458. În anul 1846 sosesc în comună doi învățători pentru a-i învăța pe elevi limba maghiară, dar după scurt timp aceștia sunt rechemati, limba de predare rămânând germana.

Comuna hotărăște să construiască o școală nouă, cea veche fiind neîncăpătoare pentru numărul tot mai mare de elevi. Construcția noii școli începe în 1892, lucrările fiind încredințate meșterului constructor Johan Muller, fiu al satului, costul acestora fiind estimat la 13.000 de guldeni. Clădirea, deși în mediul rural, este monumentală, devenind, împreună cu biserica, mândria localității. Subsola clădirii era rezervat pentru locuința servitorului școlar, sala de adunare a pompierilor și remiza formației. La parter avea două săli de clasă, pentru elevii din clasele mici, lângă fiecare sală de clasă era locuința învățătorului, compusă din trei camere mari, bucătăria și cămara. La etaj erau sălile pentru elevii din clasele mari, locuința

învățătorului, și o sală de ședințe. Materialele necesare au fost date de comună, iar cetățenii au efectuat lucrările de cărăușie, școala fiind finalizată anul următor. A fost modernizată în ultimii ani, fiind adusă la cerințele secolului XXI. Crescând numărul copiilor de naționalitate română din actualul cartier Pârneava, în anul 1934 comuna construiește aici o școală cu clasele I-IV, o clădire frumoasă, modernizată recent.

Școala din Chesinț datează din anul 1820, fiind la început o școală confesională, cu patru clase primare. Funcționa în casa țărănească de la numărul 521. În anul 1868, la o populație de 1945 de locuitori ortodocși, școala era frecventată de 56 de elevi, învățător fiind Emeric Andreevici. În anul 1881 frecventau școala 64 de băieți și 76 de fete, la examenele de sfârșit de an prezentându-se 16 băieți și 10 fete. Învățători erau Vasile Stoian, respectiv Victoria Munteanu. În anul 1904-1905, Chesințul avea două școli. La prima, învățător George Teodosiu, erau înregistrați 155 de copii cu vârsta între 6-12 ani (81 băieți, 74 fete), fiind prezenți la examenul de sfârșit de an 62 de elevi (34 băieți, 28 fete). La cealaltă școală, învățător Moise Pepa, erau înregistrați 156 de copii cu vârsta între 6-12 ani (81 băieți, 75 fete), fiind prezenți la examenul de sfârșit de an 37 de elevi (22 băieți, 15 fete). În anul școlar 1917-1918 la o populație de 2195 de locuitori ortodocși, erau recenzați 270 de elevi, la examenele de sfârșit de an prezentându-se 26. Învățător era Ilie Moțiu, suplinitor, învățătorul titular, A. Oarcea fiind mobilizat. Pentru instruirea copiilor, în anul școlar 1971-1972, la o populație de 5418 locuitori, în comună funcționau patru școli generale și patru grădinițe, cu 479 de elevi și 175 de preșcolari. Procesul de instruire era asigurat atunci de 39 de cadre didactice.

Economie,

Dezvoltarea activităților economice s-a bazat din cele mai vechi timpuri pe valorificarea potențialului agricol al zonei. Solurile sunt fertile, favorabile culturilor cerealiere, viticulturii, legumiculturii și pomiculturii. Din păcate zona nu dispune de resurse minerale. După ce în 1726 se aduce viță de vie din Germania și Austria, la finalul secolului al XVIII-lea această cultură se extinde pe dealurile și costișele din zonă, improprii cultivării cerealelor. Valorificarea vinului, de bună calitate, a devenit o sursă importantă de venituri, mai ales pentru cei cu proprietăți mai mici. Suprafețele cu viță de vie măsurau în medie cam 400-800 de stânjeni pe familie (1 stângen măsura aproximativ 1,896 m). Tot în această perioadă se extind plantațiile de pruni, din fructele recoltate obținându-se o țuică foarte apreciată de cunoscători. La un moment dat pe raza comunei au ajuns să funcționeze un număr de 17 cazane de fiert țuică.

În anul 1790 se construiește o cârciumă mare (actualul cămin cultural), căreia i se dă numele „Wirtshaus zur Weissen Traube”, în traducere „Hanul cu must din struguri albi”. Clădirea dispunea de pivnițe spațioase, unde se depozitau „zecimile de vin”, taxa datorată statului de către fiecare producător. Paza și administrarea vinului depozitat aici era asigurată de către un jude de vin, numit de autorități pe baza anumitor criterii. În podul clădirii se depozitau cerealele destinate simbriei funcționarilor și angajaților comunali, fiind dese cazurile când se înmagazinau până la 50.000 kg de grâu. În anul 1812 este reedificată și mărită. Datorită extinderii suprafețelor cultivate cu grâu, cresc considerabil și recoltele, iar în anul 1793, familia Danius, oameni de afaceri prosperi, construiește o moară de apă pe locul denumit și astăzi „La morișca”, dar datorită debitului de apă insuficient pentru funcționarea morii sunt nevoiți să o demoleze. Anul 1795 se anunță a fi cu recolte bogate de cereale fructe și struguri, dar din nefericire în ziua de 24 iunie izbucnește o furtună cu vijelie și grindină, care face mari distrugerii. Aceasta este urmată de câteva valuri de lăcuste care distrug ce a mai rămas, hrana de bază a locuitorilor fiind în acel an pâinea cu cartofi.

În comună existau numeroși meseriași, din cele mai diverse domenii, aceștia înființând în 1847 primele bresle, diferențiate pe meseriile mai ușoare și pe cele mai grele. Primul președinte al breslelor este ales cetățeanul Peter Mayer. Breslele aveau autonomie în primirea

ucenicilor și eliberarea cărților de calfă și meșter. Pentru calfe se eliberau așa numitele „cărți de coplportaj”, în baza cărora aceștia puteau contracta lucrări și în alte localități din țară sau chiar din străinătate. Pentru a obține o „carte de meșter” candidatul trebuia să execute o lucrare de o anumită complexitate în bransa respectivă. În această perioadă se fac progrese în domeniul micii industrii locale, grație meseriașilor care se întorc din diferite țări europene și care aduc cu ei inovații în agricultură și meșteșuguri. În anul 1856 se construiește o nouă cârciumă, mai mică, care are și destinația de a servi ca sală de dans și loc de distracție pentru tinerii din comună, căreia i se dă numele „Crucea albă”. În 1868, Gheorghe Bangert ridică o moară de vânt. În anul 1880, cetățeanul Nikolaus Mitsch aduce în localitate prima mașină pentru treieratul păioaselor, o noutate în domeniu. Tot în acest an se înființează prima Cooperativă de economii și credit, sub numele „Guttenbrunner Spar und Kreditverein”, având un capital acționar de 25.000 de coroane, care în 1894 a fost transformată în „Casa Poporală”, cu un capital acționar de 100.000 de coroane.

În 1889 ia ființă un alt institut bancar, sub numele „Erste Guttenbrunner Sparkasse AG”, care printre altele avea în proprietate un depozit de produse lemnoase și un gater. Apare filoxera, care distruge plantațiile de viță de vie pe mari suprafețe, ea dispărând doar în 1890.

În 1893, comuna achiziționează în locul numit „Lunca”, 900 de iugăre (aproximativ 514 ha) de teren arabil, iar de la comuna învecinată, Alioș, cumpără alte 800 de iugăre (aproximativ 457 ha). În anul următor se aduce în comună prima mașină cu aburi pentru treieratul păioaselor. În anul 1895 se trece de la moneda austriacă florin, cu subdiviziunile ei crițari, la moneda maghiară, coroane și filleri.

Anii 1896-1899 sunt importanți pentru comunitatea din Guttenbrunn, în această perioadă construindu-se calea ferată Timișoara-Lipova-Radna, care trece prin apropierea comunei. Costurile acestei lucrări au fost de 2.460.000 de coroane, sumă la care a contribuit și comuna, cu 42.000 de coroane. În 1897, cetățenii amenajează aleea spre gară, care pleacă de la bisericuță. În anul 1898 ia ființă Cooperativa de credit, care se afiliază la Centrul Cooperatist din Cluj, funcționând până în anul 1927. Firi inventive și buni organizatori, cetățenii din comună înființează în 1899 „Reuniunea de înmormântare”, având menirea de a-i ajuta pe membrii acesteia. În comună erau mulți agricultori, aceștia înființând în anul 1900 o organizație care se afiliază la Reuniunea Județeană a Agricultorilor. Anii 1900-1913 sunt foarte buni pentru agricultură, obținându-se recolte frumoase la toate culturile, cum nu se mai înregistraseră de la colonizare. Crește prosperitatea comunei, care devine una dintre cele mai bogate din Banat.

Începând cu anul 1905, se abrogă legea prin care li se impunea agricultorilor ce să cultive, lăsându-le libertatea de a alege culturile dorite, evident cele mai profitabile. În anul 1900, cetățeanul Peter Muller construiește o moară cu aburi, o noutate în domeniu. În același an, Peter Hammes construiește la drumul Timișoarei, pe locul numit „Moara spartă”, o altă moară, o construcție impozantă, cu utilaje foarte moderne, având o capacitate de măcinș de 25.000 kg de grâu și 3.000 kg de urluială pe zi. În anul 1935, pe fondul mării crize economice, a fost dezafectată, dar ruinele ei se văd și astăzi. În comună mai existau alte două mori, una în proprietatea lui Nicolae Hammes, situată în apropiere de viaduct, cealaltă aparținând lui Stefan Lidolt, în vecinătatea actualei stații de autobuz. De asemenea mai exista o moară țărănească pe apă, de capacitate mică, doar pentru urluit porumb.

În anul 1922, în ianuarie, comercianții din comună sărbătoresc cu mare fast împlinirea a 75 de ani de la înființarea breslei comercianților, fiind achiziționat un drapel cu însemnele acesteia, din banii donați de mebrii ei. În anul 1927, Reuniunea Agricultorilor cumpără o clădire care să devină sediul acesteia. Banca Poporală și Cooperativa de credit au fuzionat cu Casa de păstrare civilă din Arad, care la rândul ei, în 1929, va fuziona cu Banca Centrală din

Timișoara, numindu-se Băncile Bănățene Unite din Timișoara. În 1930 se construiește clădirea în care să funcționeze cele două cazane de fiert țuica, proprietatea comunei. Anul 1936 este un an prielnic viței de vie, obținându-se o producție record, de 40-80 hectolitri per iugăr.

Până în 1945, în Chesinț proprietățile erau împărțite astfel: zece locuitori aveau peste 15 ha de teren agricol, patru tractoare, cinci cazane pentru țuică și o moară; alte două sute de familii aveau proprietăți individuale între 4-8 ha, 200 de familii cu proprietate până la 2 ha și încă 30 de familii care nu dețineau teren agricol.

Prin reforma agrară din 1945 proprietățile contelui Zelinski sunt expropriate, același lucru întâmplându-se și cu proprietăți ale unor locuitori din Guttenbrunn și Neudorf. Sunt împroprietăriți țărani săraci și cei cu pământ puțin.

În anul 1952, după model sovietic, se înființează în zonă, la Chesinț, Gospodăria Agricolă Colectivă „Nikos Belloianis”, cu un număr de 36 de familii și o suprafață de 164 ha. În anul 1956 GAC-ul avea un număr de 72 de familii și 340 ha, în același an înființându-se aici întovășirea „Victoria”, cu un număr de 19 familii și o suprafață de 100 ha. Rămân în afară 462 de familii, care „intră” în Cooperativa Agricolă de Producție, cu întreaga suprafață a hotarului localității în 1962. Până în anul 1948, Chesințul a avut o pădure comunală cu suprafața de 630 ha. Cooperativa Agricolă de Producție din Zăbrani a fost cea mai veche din județul Arad, fiind înființată în 1949. La începutul anului 1972, efectivele de animale în gospodăriile populației erau: 632 bovine, 1444 porcine, 2035 ovine, 129 caprine, 62 cabaline, 15 mii păsări și 800 de familii de albine.

Cultură, folclor, tradiții, obiceiuri

Locuitorii comunei aveau o bogată activitate culturală, în anul 1911 înființându-se corul bărbătesc, care a participat de-a lungul timpului la diferite festivități și concursuri, având o prestație meritorie. În anul 1936, prin strădania preotului parohiei greco-catolice ia ființă un cor mixt, care se destramă în 1948, odată cu interzicerea bisericii unite în România.

Personalități

Adam Müller-Guttenbrunn (n. 1852 - d. 1923), scriitor născut în mijlocul comunității de șvabi din Guttenbrunn (azi Zăbrani), pe Valea Mureșului. După ce a urmat școli în limba germană, în localitatea natală, la Sibiu și Timișoara, în 1870 a plecat la Viena, dar fost nevoit să lucreze ca telegrafist la Linz și Bad Ischl. Între timp a studiat ca autodidact, scriind și piese de teatru. Abia în 1879, când lucrările sale ajung pe biroul directorului teatrului din Viena, reușește să se mute în capitala Imperiului Austriac. Acolo unde a fost, pe rând, funcționar, foiletonist și critic de teatru. Între 1893-1896 a fost director la Raimundtheater din Viena, iar între 1898-1903, director al proaspăt fondatei instituții Kaiserjubiläums-Stadttheater (teatrul orășenesc jubiliar), azi Volksoper (opera populară). Într-o parte semnificativă a operei sale literare (Micul șvab, Iakob și fiii săi, Clopotele meleagului natal, etc.), Adam Müller-Guttenbrunn redă cu emoție frumusețea satului din zona bănățeană a Aradului, cu obiceiurile, tradițiile și îndeletnicirile sale din secolul XIX. Pentru valoarea întregii sale opere literare, teatrale și filosofice, în 1922 Universitatea din Viena i-a conferit lui Adam Müller Guttenbrunn titlul de „Doctor Honoris Causa”, iar Guvernul Român i-a acordat, în același an, Medalia „Bene merenti”, clasa I. Adam Müller Guttenbrunn s-a stins din viață la 71 de ani (1923), mai multe instituții culturale și de învățământ din zona de vest a țării purtându-i numele.

erhardt Csejka (n. 1945), traducător, publicist și scriitor de limba germană.

Ernest Wichner (n. 1952), scriitor de limba germană, poet, traducător, critic literar și editor

Obiceiuri, practici și tradiții

În luna august a fiecărui an, comuna Zăbrani (Guttenbrunn) sărbătorește prima atestare documentară a așezării, care de-a lungul vremii a fost cunoscută pentru oamenii harnici și înstăriți pe care i-a avut și pentru aspectul îngrijit al caselor. Cu prilejul acesta, șvabii plecați în Germania se întorc acasă și împreună cu cei de aici organizează tradiționalul „Kirchweih” - Hramul Bisericii Romano -Catolice. Ca pe vremuri, porturile și dansurile fiind cele originale, specifice zonei: cu jupoanele și fusta plisate și foarte grele în purtat, și un dans bărbătesc șvăbesc, unic în zona Banatului.

În comunitatea românească, în ajun de Crăciun copiii mergeau cu colinda, iar la 1 ianuarie cu Anul Nou. La cei 40 de sfinți, în 9 martie, se aprindeau focuri dimineța în grădină, iar copiii care aprindeau focurile băteau cu bățul în pământ și strigau: „Ieși caldule, bagă-te frigule!”. În prima săptămână din Postul Paștelui toate zilele erau sărbătorite, cu excepția celei de luni: marțea tutunului, miercurea strâmbă, joia trăznetului, vinerea lui Sântoader când vin caii și te calcă. La Sfântul Nicolae, copiii sunt bucuroși că pot mânca grâu fiert îndulcit cu zahăr sau miere. La sâmbăta morților se fac cotoroage (piftie) care se dau de pomană, de fapt neamurile le schimbă între ele, pentru că la farfuria oferită primesc alta în schimb, plus gogoși calzi. La sărbătorile mari se dau de pomană colaci, ouă, slănină și prăjituri. Cele mai multe obiceiuri sunt legate de înmormântare, un adevărat ritual, costisitor, care trebuia respectat cu sfințenie. La naștere era obiceiul ca neamurile să se ducă la lehză cu pogacea, o turtă proaspătă nedospită, pe care să o mănânce cu diferite feluri de mâncare.

Sport

În anul 1932, un grup de locuitori din cadrul breslei meseriașilor au hotărât să înființeze o echipă de fotbal care să participe la întrecerile sportive ale vremii, sub conducerea medicului veterinar Adam Mussar, echipă ce va purta denumirea „Gutenbrunner Sportverein”. De-a lungul timpului echipa a purtat mai multe denumiri. În anul 1948 a participat în campionat sub numele „Viitorul”. În anii 1949-1950, echipa a fost preluată de Gospodăria Agricolă de Stat și va juca sub numele de „Recolta” sau „G.A.S.” în campionatul regiunii Banat. Din anul 1960 va purta denumirea ce o are și azi, „Victoria”, având culorile alb-roșu. În anul 1954 echipa a fost antrenată de Ștefan Zinczer, fost goal-keeper al echipei naționale a României în perioada interbelică, fost jucător al grupărilor AMEFA Arad, UD Reșița și CA Oradea.

Pe teritoriul comunei se află, alături de stadionul din Zăbrani, alte două baze sportive bine puse la punct, la Neudorf și Chesinț. Clubul „Victoria” Zăbrani are și o secție de arte marțiale, cu rezultate bune în întrecerile interne și internaționale.

Turism și agroturism

Atracții turistice

Biserica romano-catolică din satul Neudorf construită în anul 1771.

Biserica romano-catolică din satul Zăbrani.

Cavoul (1809) și monumentul funerar (1841) al arhiducesei Maria Ana Ferdinanda de Habsburg din Neudorf.

Casa memorială a scriitorului Adam Müller-Guttenbrunn, din Zăbrani.

Este o zonă recomandată excursiilor, drumețiilor, plimbărilor cu bicicleta sau turismului nautic pe râul Mureș.

Zona Zăbraniului oferă și posibilități de practicare a pescuitului, în Mureș sau în bălțile amenajate sau vânătorii, în lunca Mureșului și pădurile de aici.

Bibliografie specifică

Berzovan, Alexandru, *Bazinul Mureșului Inferior și sud-vestul Munților Apuseni în perioada clasică a Daciei preomane (sec. II î. H. – sec. I. d. H.)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

Boroneanț, Vasile, *Sondajul arheologic privind feudalismul timpuriu de la Zăbrani – "Sătuț", în "Ziridava"*, nr. VI, Arad, 1976.

Boroneanț Vasile, Boroneanț Adina, *Paleoliticul de la Zăbrani*, în "Ziridava", XXIII, Arad, 2002, pp. 13-39.

Popeangă, Vasile, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Arad, 1976

Todoța Gheorghe, Grec Vasile, Lujanschi Nicolae, *Localitățile Județului Arad*, Arad, 1972

Tuleu, Ioan, *Război pe Mureș și Crișul Alb*, Arad, 2014

Vesa, Pavel *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj Napoca, 2006

Vultur, Smaranda (coordonator), *Germanii din Banat*, București, 2000.

Wenzel Matzek, Borza Lygia, *Dunărea albastră și șvabii din Banat*, Arad, 2002.

Scurtă cronică a localității Zăbrani/Primăria Zăbrani, Gheorghe Lazăr

Istoricul comunei Chesinț/Primăria Zăbrani, Toma Firică

Neudorf între istorie și legendă/Primăria Zăbrani, dr. Tietze Imogen

Florin Coita